

Ärende: VN/8051/2019

Statsrådets principbeslut: den finländska demokratipolitiken för 2020-talet (utkast)

Lausunnonantajan lausunto

Ert utlåtande om demokratipolitiska riktlinjer och åtgärdsförslag (åtgärdsförslagen presenteras nedan efter tema, mer detaljerade förslag finns i dokumentet)

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf (SAMS) tar i enlighet med sitt uppdrag ställning till frågor som berör rättigheterna för personer med funktionsnedsättning som har svenska som modersmål.

Det är mycket bra att demokratipolitiska riktlinjer och åtgärdsförslag görs. Från en funktionshinderpolitisk synvinkel är personer med funktionsnedsättning dock tyvärr inte tillräckligt uppmärksammade i demokratiprogrammet. Det oroar oss att en stor grupp av människor inte i tillräcklig mån beaktas i de åtgärder som nu planeras för flera år framåt. Personer med funktionsnedsättning är en stor minoritet (enligt WHO 15% av befolkningen), som på många sätt är utsatt och inte heller tillräckligt delaktiga i samhället. Därför borde denna minoritet beaktas avsevärt mer i riktlinjer och åtgärder. Exempelvis då man talar om unga så måste man fästa uppmärksamhet vid mångfalden av unga och att en representativ variation av unga får sin röst hörd. Det måste även finnas kunskap i att främja delaktighet för personer med funktionsnedsättning, speciellt barn och unga med funktionsnedsättning.

SAMS anser att FN:s konvention om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och dess bestämmelser i större mån borde uppmärksammas. Till exempel artikel 4.3 förpliktar medlemsstaterna att involvera personer med funktionsnedsättning.

”I utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra denna konvention och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, inklusive barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.”

Tillgänglighet är en viktig aspekt som knappt syns i utkastet till principbeslutet, fastän det är en grundläggande faktor för att delaktighet och demokrati ska kunna förverkligas. Tillgänglighet vad gäller fysiska utrymmen, digitala system och kommunikation bör i större mån uppmärksammas i demokratiprogrammet.

Riktlinje 1: Valsystemet är funktionellt, säkert och pålitligt. Alla har lika möjligheter och tillräcklig kapacitet att utöva sin rätt till deltagande

Teman för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratis funktion

- *Reform av valsystemet*
- *Stärkande av säkerheten i valen*
- *Flexiblare röstningsmöjligheter och införandet av ett elektroniskt rösträttsregister i stor skala*
- *Främjande av valdeltagandet och en mångfaldig kandidatuppställning*

Alla de föreslagna åtgärderna är viktiga. I utkastet konstateras det att valaktiviteten varierar mycket mellan olika befolkningsgrupper. Som en orsak nämns att en del människor inte anser att de har möjlighet att påverka genom de traditionella kanalerna. Det finns sätt att påverka det här. Genom att satsa på klar kommunikation och informationshantering samt på tydligt språk kan man påverka människors möjligheter att förstå de olika aspekterna med val och sänka deras tröskel att delta i dem. Genom att använda lättläst språk i kommunikationen till medborgare kan flera människor nås.

Då man förbättrar förutsättningarna för minoriteter att yttra sina åsikter och att vara delaktiga utan risk att bli offer för hatprat eller mobbning, upplever allt fler människor att de kan påverka och att de faktiskt även vill göra det. Ett av de stora hoten mot delaktigheten är det dåliga samtalsklimatet i Finland. I allt högre grad bör olika aktörer arbeta för alla obehindrat och utan rädsla för mobbning och trakasserier kunde uttala sig och säga sin åsikt.

Personer med funktionsnedsättning ska ha samma rätt och möjlighet att fysiskt rösta i vallokal som alla andra. Det finns stora utmaningar med vallokalernas tillgänglighet. Det har även förekommit problem med rösträtten för en del personer som bor i serviceboenden. De nämnda exemplen gör samhället ojämlikt. Hindren måste åtgärdas snarast så att alla har lika möjligheter att rösta. Finland måste ta sitt ansvar då det gäller att förverkliga FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. SAMS anser att olika hinder för deltagande i val såväl som röstberättigad, kandidat eller i någon annan roll bör undanröjas.

Partierna som nominerar kandidater i val kunde på olika vis ges incitament för att förbättra underrepresenterade gruppers möjligheter att delta i den partipolitiska verksamheten samt att ställa

upp i val. Även uppföljning av åtgärder kunde göras för att se om de resulterat i att de underrepresenterade gruppernas delaktighet i partierna har ökat.

Antalet assistans- och färdtjänsttimmar som kan vara små till antalet kan leda till att de inte räcker till resor till vallokalen eller till att föra en valkampanj som kandidat. SAMS föreslår att möjligheten till en automatisk utdelning av två extra resor vid varje val/valomgång utreds. Kandidater med funktionsnedsättning är mycket underrepresenterade i beslutsfattande politiska organ. Utdelande av extra färdtjänst- och assistanstimmar i samband med val och valrörelser skulle antagligen minska på tröskeln för deltagandet överhuvudtaget samt möjliggöra det på mer jämlika villkor. Det aktiva deltagande av personer från dessa underrepresenterade grupper skulle främja tillgänglighet och mångfald såväl inom de politiska partierna som i hela samhället.

Eftersom partiernas verksamhet och utrymmen fortfarande ofta är otillgängliga, borde det skapas incitament som sporrar partierna att göra utrymmena tillgängliga och verksamheten inkluderande för alla.

Den här poängen är även väsentlig med tanke på målsättningen om en pluralistisk samhällskultur i enlighet med riktlinje 5.

Riktlinje 2: I Finland finns mångsidiga möjligheter till delaktighet och allt fler utövar sina politiska och medborgerliga rättigheter

Temat för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratis funktion

- ***Främjande av jämlikt deltagande och göra det till en starkare del av beslutsfattande och beredning.***
- ***Utveckling och utvärdering av delaktighetssystem i kommuner och välfärdsområden.***
- ***Granskning av initiativinstrument samt omfattande användning av olika metoder för deltagande och påverkan. Utveckling av digital delaktighet och nätdemokratitjänster.***
- ***Utvärdering och mätning av deltagandeåtgärder samt utveckling av jämlikt deltagande.***

Främjande av jämlikt deltagande och att göra det till en starkare del av beslutsfattande och beredning är en mycket bra åtgärd. Vi har dock redan system som i princip kunde fungera som delaktiggörande som till exempel funktionshinderråden i kommunerna, men som man inte har satsat på tillräckligt för att de ska kunna använda sin hela potential. Det borde riktas åtgärder för att förbättra och förstärka dessa organs möjligheter att påverka.

När digitala tjänster utvecklas är det viktigt att försäkra att systemen är tillgängliga för alla. Digitala system bör fungera för människor med olika funktionsnedsättningar. Exempelvis måste det gå att använda dem med hjälpmedel. Det bör också beaktas att alla människor inte har samma möjlighet

att använda sig av digitala lösningar. Därför bör det finnas fungerande alternativ för dessa människor att på jämlika villkor kunna delta och sköta sina ärenden.

Utvärderingar och mätningar är även de viktiga åtgärder. Verktøygen måste dock byggas upp på ett sätt där man får information på ett likvärdigt sätt. Till exempel är det viktigt att även den svenskspråkiga minoriteten, personer med funktionsnedsättning och personer som hör till flera olika minoriteter samtidigt hörs och uppmärksammas när utvärderingar och mätningar görs. Detta måste göras i bred utsträckning, så att man får en verklighetsförankrad bild av hur delaktigheten förverkligas för dem.

Riktlinje 3: Demokrati-, människorätts- och mediefostran samt kontinuerligt lärande stödjer förverkligandet av rätten till deltagande

Temat för åtgärdsförslagen till stöd för demokrati, människorätts- och mediefostran

- ***Ingripande i särskiljningen av ungas utbildningsbanor i ett tidigt skede. Säkerställande av kunskapsunderlag och färdigheter som stödjer delaktighet.***
- ***Förbättrad tillgång till aktuellt utbildnings- och studiematerial (om demokrati- och människorättsfrågor). Utredning av inrättandet av ett nationellt kompetenscentrum för demokrati- och människorättsfostran samt introduktionen av nationella aktuella resultat för pilotprojekt.***
- ***Långsiktig utveckling av grund- och fortbildning för lärare inom demokrati- och människorättsfrågor.***
- ***Stärkande av medborgarfärdigheter samt öppen debatt för att identifiera och bekämpa desinformation (inkl. digital- och medieutbildning).***
- ***Stärkande av den roll som nätverket av allmänna bibliotek och museer har när det gäller att stärka det sociala deltagandet och mediekompetensen.***
- ***Stärkande av kunskapen om demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet och en ökning av dess tyngdpunkt i integrationsutbildning samt i flerspråkig samhällsorientering.***
- ***Säkerställande av tillräckliga resurser för medborgarsamhällets aktörer för att tillhandahålla utbildning inom demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet.***

Satsningar på de barns, ungas och lärarnas utbildning i människorättsfrågor, demokrati, medieläsfärdigheter och delaktighet är en viktig åtgärd som är en förutsättning för att samhällets utveckling ska kunna vara inkluderande och delaktigt för alla. Dessa färdigheter kunde även andra ha nytta av, som till exempel tjänstemän inom socialvården.

I nuläget är det en enorm brist på tidsaktuellt utbildningsmaterial på svenska. En förutsättning för att dessa mål ska förverkligas är att det finns aktuellt utbildningsmaterial även på svenska. Minoriteter bör få ta del av information på sitt eget språk och på så vis vara en del av utvecklingen.

SAMS anser att alla de föreslagna åtgärderna är viktiga och bra, så länge de inkluderar alla. Informationen måste vara tillgänglig och gå att få även på svenska samt på lättläst språk.

Riktlinje 4: Öppen, transparent och interaktiv förvaltning stärker tilliten. Beslutsfattandet är informationsbaserat

Temat för åtgärdsförslag för att främja förvaltningens öppenhet och transparens

- ***Utveckling av den offentliga förvaltningens kommunikation i frågor som rör samhällsfunktionen.***
- ***Färdigställande av reformen av offentlighetslagen. Införandet av öppenhetsregistret, uppföljning samt utvärdering av bedömningen av utvecklingsbehoven.***
- ***Förbättrande av lagstiftningsprocessens öppenhet och delaktighet samt utveckling av tjänstemännens kompetens.***

Speciellt i lagberedning finns det problem relaterade till delaktighet. I lagstiftningsprocesserna borde man konsekvent förverkliga delaktigheten för underrepresenterade grupper. Det här gäller även när man i efterhand bedömer och följer upp lagstiftningen. Exempelvis förekommer det rätt ofta att en utlåtandeförfrågan som i stor mån gäller den svenskspråkiga minoritetens rättigheter inte automatiskt ges till en bred grupp av de parter som de facto berörs av lagändringarna. Samma gäller personer med funktionsnedsättning. Det här är problematiskt.

Riktlinje 5: Den samhälleliga debattkulturen är konstruktiv, pluralistisk och icke-diskriminerande och gör det möjligt för olika befolkningsgrupper att delta

Temat för åtgärdsförslag för att förbättra debattkulturen

- ***Identifiering av dialog och samarbete (mellan partierna) som en nyckelfaktor i en konstruktiv debattkultur i samhället.***
- ***Främjande av goda relationer mellan olika befolkningsgrupper genom dialoger.***
- ***Valet av rätt instrument för deltagande för att minska särskiljningen för deltagande.***
- ***Fortsatta myndighetsåtgärder och kompetensutveckling för att kunna ingripa i hatretorik och trakasserier.***
- ***Förebyggande av hatretorik och ökad medvetenhet om mötet mellan hatretorik och trakasserier samt gränserna för yttrandefriheten.***

Främjande av goda relationer och dialog mellan olika befolkningsgrupper kan i bästa fall ändra på attityder mot det bättre, vilket i sin tur kan leda till bättre förståelse och bemötande. SAMS anser att det är mycket viktigt att öka på medborgarnas kunskap om gränserna mellan hatprat och yttrandefrihet. I nuläget finns det en överhängande risk att människor i olika underrepresenterade grupper inte vågar delta i den offentliga diskussionen då risken att bli offer för mobbning är så stor.

Riktlinje 6: Ett aktivt och livskraftigt medborgarsamhälle är en central del av en fungerande demokrati
Temat för åtgärdsförslag för att stödja medborgarsamhällets verksamhetsförutsättningar och deltagande

- *Identifiering av betydelsen av ett autonomt och livskraftigt medborgarsamhälle samt främjande av sektorsövergripande samarbete baserat på partnerskap.*
- *Långsiktig utvärdering och uppföljning av förändringar i medborgarsamhället och deras påverkan.*
- *Medborgarverksamhetens medvetenhet om finansierings- och kapitalanskaffning och stöd för kompetens samt utveckling av kapitalanskaffningsinnovationer.*
- *Stöd för ungdomars frivilligarbete med hjälp av skolor och läroinrättningar.*
- *Främjande av forskning av medborgarsamhället och bättre tillämpning av forskningsdata. Stärkande av kompetens och kunskap gällande medborgarsamhället hos tjänstepersoner.*
- *Stärkande av kulturinstitutionernas roll och verksamhet i integrationen och den sociala gemenskapen samt framlyftande av kulturen som en central del av stadsutvecklingen.*

Alla åtgärdsförslagen är viktiga och goda. Medborgarsamhället är en otroligt viktig del av samhället och demokratin. Det är viktigt att försäkra medborgarsamhällets position och resurser, eftersom man genom det kan förverkliga bland annat delaktighet.

Utan en bred representation av funktionshinderorganisationer får inte personer med funktionsnedsättning sin röst hörd i tillräckligt bred utsträckning.

Riktlinje 7: Finland stödjer utvecklingen av demokratin internationellt
Temat i åtgärdsförslagen för att stödja den internationella demokratiutvecklingen

- *Utökad kontakt med aktörer på nationell nivå och utveckling av Finlands internationella demokratiarbete som helhet. Tillämpning av den finländska kompetensen inom demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstaten vid internationellt samarbete.*
- *Stärkande av det politiska deltagandet för grupper som är underrepresenterade i politiken genom att stödja partier och parlament internationellt. Utveckling av olika sätt för att stödja förverkligandet av olika aktörers rätt till deltagande samt mediefrihet.*
- *Utveckling av statsrådets forskningsverksamhet samt uppföljning av det internationella demokratiarbetets inverkan och utvecklingsbehov.*
- *Finlands aktiva arbete inom initiativet Europeiska Unionens Team Europe Democracy och mellanstatliga demokratiorganisationer. Finlands stöd till International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA.*

-

Nordman Marica
SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf